

Миро ВУКСАНОВИЋ*

ПЕТАР II ПЕТРОВИЋ ЊЕГОШ О ЦРНОГОРСКИМ УСКОЦИМА

Писање о Његошу не престаје. Тумачи не патишу, дуго. Зато је тешко пронаћи нешто Његошево о чему већ није штогод речено и објављено, што већ није обрађено, али то не умањује радозналост. И мали прилог о великој теми има шансу да остане забиљежен. Тамо је разлог што се писци и тумачи књижевности окрећу Његошу. Знају да им је боље у Његошевој сјенци него на нечијој пуној видјелици. Ништа Његошу не може наудити. Не могу му наудити ни неуки радови којих има у љиљцима. Овдје им се придружује још један, свјесно. Његов аутор зна да је увијек боље читати Његоша него о њему. Зато каже да су пред Његошем сви неуки.

Опширан почетак не одмиче, не умије да каже колико има разлога који су руку писца повели под тему: Његош о Ускоцима. Не објашњава да је наслов опширније речен, са пуним Његошевим именом и презименом, са одређењем да је говор о црногорским а не неким другим Ускоцима, да би се барем тако видјела научност, да би цијела ствар постала озбиљна као и вријеме у које се прича враћа, на сјеверне (ондашње) рубове Црне Горе, на простор који се и данас зори помињањем уз имена Петровића са Цетиња. Такође, овакав почетак не може одмах да се у свему открије. Тиме би изгубио и оно мало дражи за коју држи да је занимљива, па стидљиво, кроз зубе, наговјештава да поновна прича о Његошевом односу према Ускоцима има смисла пошто намјерава да се окупи у четири мале цјелине, да покуша од њих да створи једну цјелину, да настави на причу једну кап, округлу, познату. И види да почиње ићи у литерарна развођа која нијесу за сваку прилику, нијесу ни за ову овдје.

Почиње сажимање и признање да ће овај рад имати увод који је на истеку, сада, да ће иза њега доћи мало казивање о Ускоцима, а онда три круга

* Књижевник, Нови Сад.

са Његошевим писмима и пјесмама у центру, са завршетком који ће покушати да учини заокруженим и себе и оно што му је претходило.

Признаје, одмах, да ове приче не би било да није почела са два извора: један је читање, други је слушање, рано обоје, дјечачко и даље, па зато и има нешто од понесености која се не може оставити.

О УСКОЦИМА

Има неспоразума у текстовима и причањима о Ускоцима. Ускакања у ратним приликама су честа као недјеља и понедјељак. Иду једна за другим, као и све невоље. Нико није своју традицију свезао за шупаљ камен. Она се не може препети. Отуда има више ускочких прича, млађих и старијих, мање и више важних. Позната је епска прича о сењским ускоцима. Може бити да су сви ускоци име добили по њима. Зато ваља омеђити простор и рећи да ће овдје бити запис о ратницима који су стигли из разних крајева, гоњени различитим недаћама, и који су се населили у предјелу што се по њима зове – Ускоци.

Послије друге разуре Требјесе код Никшића, а то је било 1789. године, из попаљених села су онамошње породице, цијеле у свима који су преживјели, почеле своју потрагу за мјестом мирнијег становања. Стигли су Требјешани преко Пјешиваца и Бјелопавлића у Пипере. Онамо им је дошао Петар I Петровић. Учинио им је колико је могао. Потврдио је њихове предводнике и дао им почасна звања. Мини Бућићу је дао сердарство и он се под очевим именом пјева и као сердар Мина Лазаревић. Бошку Бућићу Петар Цетињски је дао капетанство. Отишли су у Морачки манастир, а одатле у Љевишта, у Горњу Морачу, гдје су већ били ускочили ратници који се нијесу мирили са давањем турског харача и других доказа оданости. Имали су се, дакле, с ким удружити Требјешани који су у Горњу Морачу доспјели 1792. године. Тамо су са Ускоцима затекли Мину Радовића, Мијата Дуловића, попа Андрију Драговића и остале морачке прваке који су имали одгуслане подвиге.

На Чепића главици, на свом зборном мјесту, са својим сердаром, капетаном и другим харамбашама, са својим свештеницима, имали су племенска правила и себе су прозвали Ускоци. Ту је, дакле, основано најмлађе и најмање црногорско племе које се из тјескобе помицало на просторе у морачком сусједству. Најприје су заузели дробњачке окрајине на Јаворју, иза њега и под Кравицом, западно од Семоља и под Сињавином, гдје су засновали своја села Струг, Малинско и Сировац, три године прије краја осамнаестог вијека (1797), а нешто касније, када су стигли Ускоци из других крајева Црне Горе, Херцеговине, Потарја, Санцака, Васојевића, одсвакуд, куће су подигли и у свом четвртом селу, на Барама, а центар им је постао Боан крај Тушиње, гдје им је било сједиште капетаније, где су из манастира Подмалинско пренијели школу, гдје су се окупљале чете њиховог батаљона пред

одлазак у ратове, заједно са Дробњацима из најближих села који су са њима чинили административну цјелину, онда и данас, али увијек под ускочким именом. Потврдило се правило и овога пута да су усељеници предузимљивији, дрчнији, да се више истичу жељама за доказивањем, да им је важно да се што брже афирмишу, да стекну име и имање, да се што боље укоријене. Тако је и било са црногорским Ускоцима који су се населили на дробњачким ливадама и крчевинама, гдје су и данас под главним знаком из народне пјесме да су Ускоци на гласу јунаци. Томе је исту похвалу додао нико други него Његош и о томе је нужно понешто саопштити. Да не помињемо древна казивања Требјешана и друга свједочења о Ускоцима.¹

ЊЕГОШ У ПИСМИМА БРАНИ УСКОКЕ

Ускочки начин ратовања је познат. Ишли су од својих савардака далеко, пресретали богате турске колоне, упадали у богате турске куће, плијенили, убијали, доносили и доводили, мушко и женско, мобиле и оружје. Војштили су по читавом дурмиторском крају, пивском и дробњачком, уз Тару и преко ње, к Никшићу, по Сињавини до Колашина, свукуд гдје још није дошла цетињска и петровићка управа. Ускоци су се враћали, а Турци су се светили на најближима, на онима који нијесу могли побјећи. Жалбе су ишле к Његошу, често, а он је тактизирао са турским муселимима, пашама и херцеговачким везиром, а Ускоке бранио и волио их.

У писму Али-паши Ризванбеговићу² одговара на његове оптужбе како Ускоци зулумишу, како их туже са сваке стране, а Његош му понавља да је то тако, „јербо је тај зли и дивљи обичај остао међу њима и Турцима”, тобож не вјерује да је „цијела фукара из договора писала и да жели да се Ускоци раселе”, сумња да су му Ускоци икад „давали данак”, јер зна њихову дрзновитост, не да на њих вјетром вијати, додаје: „За то што је досада било не може их нико прекорити”, да би на крају изричито, строго поручио херцеговачком везиру:

¹ *Казивањ стары Требъшана и архива сердара Малише и капетана Бошка Бућића-Никшића*, Београд, 1842; *Казивање старих Требјешана* (фототипско издање), припремио Бранко Павићевић, Никшић, 1973; Андрија Лубурић: *Дробњаци њлеме у Херцеговини, њорекло, њрошлосиј и ењничка улоџа у нашем народу*, Београд, 1930; Милан М. Вујачић: *Двије разуре Требјешана и њосњанак њлемена Ускоци у Црној Гори*, Глас ССLXXX САНУ, Београд, 1971, књ. 15, 119-370; Милија Станић: *Ускочки џовор*, I-II, Београд, 1974, 1977; Исти: *Ускочки речник*, I-II, Београд, 1990; Ђоко Д. Пејовић: *Црна Гора у доба Пејњра I и Пејњра II*, Београд, 1981; Јевто М. Миловић: *Пејњар II Пејњровић Њеџош у свом времену*, Титоград, 1984; *Два вијека Ускока*, приредио Саво В. Микић, Београд, 1998.

² Петар II Петровић Његош: *Изабрана њисма*, приредили Н. Банашевић, В. Латковић, Ј. Миловић, Београд, 1975, 77-78.

„... да ми се прођеш од Ускока и од земље, на којој Ускоци живе, јербо ево педесет и више година од како су Ускоци ускочили к нама и отадар су они наши као и сва племена црногорска. И вјеруј ми добро, мој пријатељу”, пише Његош Ризванбеговићу, „да те сви ти људи лажу који ти кажу да се Ускоци могу с њиховога очинства раселити, зашто докле ми трајемо трајаће и Ускоци и оно... своје пуштат нећемо никоме”.³

Тако Његош у октобру 1841. године; а у мају 1844, у писму истом везиру, поново говори о пријавама на ускочке послове и каже:

„Што се тиче Ускока, надам се да ће им се турити запт да не смију ни у чије ништа таћи, а за ово што буду досад учинили преко овога мира, наредио сам капетанима морачкијема да се саставе с твојим чоком који је у Дробњаке и да све једни другијема поврате, и од тога краја надам се да неће ни мене ни тебе глава бољети, но да је и теби препоручено, мој драги пријатељу, немој да ко какво зло Ускоцима учини”.⁴

Његош је Ускоке редовно помагао и подржавао. Они су помицали црногорске границе, постепено и помало, али упорно, стално. Ускоци су имали двоструку улогу. За њих је Његош тврдио да нијесу послушни никоме, ни турским заптијама ни њему. Крио је да га у свему слушају иако се то знало. Крио је ускочко учешће у припремама за убиство Смаил-аге Ченгића са великом пратњом на Мљетичку 1840. године, као што је за припрему истог догађаја кријући писао морачким првацима.⁵ Хтио је Његош да све на себе приме Дробњаци, јер су Дробњаци били под турском присмотром, у свему. Тако је и било, а у Дробњацима више није било мира па су дијелом припојени Црној Гори 1859, а цјелином 1878. године, званично оба пута. Јесте Дробњак Новица Церовић са осталима, по Његошевој замисли, спремио освету Ченгићу који је на Граховцу 1836. године побио неколицину Петровића, али је Смаил-агину главу посјекао Ускок Мирко Алексић, понегдје и Дамјановић, са Малинска. Смаил-агину пушку, његову шешану, са Мљетичка је однио ускочки првак Петар Кршикапа који је са Беганом Лопушином у то доба заповиједао свим ускочким покретима од значаја и одјека.

До данас је у народном предању живо сачувано казивање о Његошевом поступку према јуначном Петру Кршикапи. Као и свака прича која дуго живи и ова се промеће, али чува главни догађај као константу.

Када су одлазници са Смаил-агином главом кренули на Цетиње, тражили су од Кршикапе да Његошу пошаље и муселимову пушку коју је био заметнуо преко рамена. Петар Кршикапа им је одговорио:

³ Исто.

⁴ Исто, 100.

⁵ Архимандрит Милутин Церовић: *Крајња њовјесница фамилије Церовић од 1463-1912. године*, рукопис, стр. [33-34].

„Шта ће Чупу цетињскоме пушка нако да гађе тице по Цетињу. Мене треба пушка да браним крајину од Турака”.⁶

Његош је дознао шта је Ускок рекао, наљутио се, послао перјанике да га спроведу, да га у путу убију, да му шешану донесу и да то све хитро ураде како је и било. На домак Чеву су Петрови долови. Ту је мушкетан Петар Кршикапа са својим синовцем. Док су перјаници путовали до Сировца, до кршикапићког чардака, неко је рекао Његошу да боље није могао замијенити Смаил-агину главу, он се покајао, послао друге перјанике да му га жива доведу, они су задоцнили, а неко од колашинских Турака на глас о Кршикапиној смрти Његошу на дар послао је коња под седлом, а владика је наредио да коња баце у дубоку јаму, бијесан на све.

Касније, у свим годинама, до краја династије Петровић, ускочки капетани су били Кршикапе. Имали су и командирства и барјактарства. Врађено им је што су с Петром изгубили, али јунака као њега, вјерује се, нијесу имали. Опјевала га је народа пјесма. Његош, наравно, није.

У овој ускочкој причи пред нама је Његош као државник, као човјек који зна да мора завести ред у Црној Гори и да то завођење реда мора да кошта, пред нама је строги господар који осорно пише везиру и пашама, штити Ускоке, јер зна да они чине добро Црној Гори и зна да они својим примјером утичу на сусједна племена да заједно са њима остварују општу црногорску замисао. Илустрације из Његошевих писама то потврђују. У њима је Његош и мудар и храбар и строг и сумњичав и покајан истовремено, свакакав, дакле, али под истом камилавком која брани крст на себи и чело под собом.

ЧАРДАК АЛЕКСИЋА

Нијесмо, наравно, навели све реченице о Ускоцима у Његошевим писмима, као што нијесмо наводили турске реченице о Ускоцима у писмима Његошу. То су урадили историчари и све добро околоматили, свему додали тумачења и чињенице. Наша намјера није да пребирамо по туђим пословима како би се понављање умножило више но што јесте. Хоћемо у Његошеве текстове о ускочким врлинама, овог часа хоћемо у Владичин спјев *Чардак Алексића*,⁷ штампан у Бечу, заједно са спјевом *Кула Ђуришића*,⁸ 1850. године, с напоменом Јевта Миловића да је Његошу била пред-

⁶ Милутин Вуксановић: *Душанова књиџа*, записао и приредио Мирко Вуксановић, Крња Јела, 2001, 90-91.

⁷ Петар II Петровић Његош: *Пјесме*, приредио Радован Лалић, Београд, 1974, 196-207, Белешке и објашњења, 379-384.

⁸ Исто, 176-195, 368-379.

смртна велика жеља да их штампа и зато их је у рукопису носио док је ишао на лијечење код др Јозефа Шкоде у Беч.⁹

Раније је Његош, у једном писму Јеремији Гагићу,¹⁰ у новембру 1847. године, описао догађај што га је у *Чардаку Алексића* опјевао. Послије елегичних мисли, описа како му је у процијепу између турске похлепе и црногорске дурљивости, последице нарицања над Црном Гором која, каже, „не припадају племену људскоме, но је из неба пала или из ада искочила”, Његош хоће и штогод радосно да напише свом дугогодишњем пријатељу, па то и чини:

„Има нешто ново: 25^{га} пр. октобра удари кријући на наше Ускоке у Тушину 7-8 хиљадах Тураках, но малина нашијех покажу се јуначки, што је мало кад било: потуку и порањавају около 100 Тураках, узму 30 коњах, ухвате 40-50 живијех, но су то христјани били те их не посијеку, но им само узму оружје и тако расћерају Турке као орлови кокошке. Турци су нашима мало штете учинили, само што два ђеда слијепа посијеку, јошт тројицу убију и двојицу ране”.¹¹

Детаљнији и још љепши опис турског напада на Ускоке „около Митровадне 1847” Његош је дао на крају пјесме *Чардак Алексића*. Тамо је описана и одбрана Церковића у њиховој цркви, паљење сировачких савардака и одлазак Дед-агине војске „навише преко Штичја пут Језерах”.¹²

А читање пјесме о одбрани ускочких чардака лијепо прати како се стварни догађај преноси у причу, огледнут, преображен, а одатле иде десетерцем по устаљеном начину, по навади, и по обичају који мисли више на слушаоца, чему се није бранила ни Његошева рука, чему се сасвим предала и опоравила *на народну*, како је за такав пјеснички исказ смишљено природно име. Цвили Дед-ага Ченгић уз кољено мостарског везира, моли га да помогне „од Ускоках, турскијех крвниках” који су му убили оца са седамдесет ага (што је важно понављати јер се често пише и говори како су Дробњаци, Морачани и Ускоци, поноћи, на превару, посјекли Смаил-агу као да са њим није био нико жив), па је жељан да крене на Ускоке и даје тврду турску вјеру како ће их са земљом сравнити, чему се везир радује и чиме пјесма води на крај, јер се од почетка зна колико је турска вјера тврда. Да је тврда не би била промијењена, јер се често под њом крију потурице.

Његошева пјесма, уобичајено, побрајачки, увеличано, за машту простих људи подешено, одвећ познато, налик разговору са Љубом Ненадовићем који га је питао, угађајући му у свему, кад ће да *вјечерају*, а Његош му одвратио како је *иријећерао*, е тако, *иријећерано*, лете књиге бијеле са још

⁹ Миловић, нав. дјело, 620.

¹⁰ *Изабрана писма*, нав. изд., 156-158.

¹¹ Исто, 157.

¹² *Пјесме*, нав. изд., 380.

бјељих кула и слијеже се велика турска војска од Фоче, Таслице и Колашина, од Стоца, Требиња, Корјенића, равних Рудина и Никшића, од Гацка и жупних Корита, да удари на тврди Сировац, зенђили Струг и кара Малинско, на три ускочка села која имају биране придјеве да се боље бране, на чардак Мирка Алексића у Малинску и на чардак Вула Жижића у Стругу, гдје су према истраживањима историчара Милана Вујачића последије долазка Саве Бошкова Гиљена који се ноћу искрао испод турских чадора и стигао да јави Ускоцима шта им се спрема (планину је прелетио па је зато прозван Орман, орао-човјек), гдје се њих тридесетак окупило да дочека седам хиљада војске, пет хиљада коњаника и двије хиљаде пјешака, све округло и овако, у својим утврђењима:

„У чардак Алексића”, свједочи Вујачић, „затворили су се: Милош, Мирко, Перо, Симо и Стана Алексићи, Тешо и Анто Ђеранићи, Драго Тодоровић, Лека Вилић, Лука Шућур, Јаков Стрелица, Мрдак Голијанин, Матије Туровић-Вујачић, Леко и Шуле Гузине и Ружа Лаковић, Сава Лаковић одређен је на стражу.

У чардак Вула Жижића у Стругу затворили су се: Вуле, Павић, Неђељко, Станиша и Милован Жижићи; поп Милован, Алекса, Сава, Глигор и Лазар Поповић – Требјешани; Петар, Бошко и Сава Гиљени (Ормани)”.¹³

Резултат боја знамо. Његош га је описао Јеремији Гагићу и у напомени уз пјесму *Чардак Алексића*. Турци су жестоко поражени. Побјегли су. Ускоци „расћерају Турке као орлови кокошке”.

Коментар пјесме *Чардак Алексића* није потребан. Имена њених јунака побројићемо и на крају, последије читања пјесама о Ускоцима из Његошевог *Огледала српског*. Међутим, није добро прескочити податак да је са овом пјесмом, у истој књизи,¹⁴ објављена пјесма *Кула Ђуришића* која има два слоја, два различита дијела, један који бручи Црногорце, достину, који су у гладној години, намамљени од скадарског везира, отишли да им се „отвори благо из ризнице” и да им се за уклон „отвори жито из житнице”, сви именовани, нарочито Маркиша Пламенац и остали, и други слој пјесме, дичан, за поенту, како су неколицина, сердар Мартиновић и такви, одбранили кулу Ђуришића и наградили сердара Маркишу који је утекао под скут „поочиму скадарском везиру”.

Његош је црмничко-цетињском примјеру у кули Ђуришића, у истој књизи, у бечком издању, додао пјесму о одбрани ускочких чардака као пријекор онима који су се предали, који нијесу издржали, који нијесу могли „на страшном мјесту постојати” као што су могли Ускоци. Зато је свако величање постало природно. Није увеличана само побједа, увеличана је и издаја, па су се ствари историјски помириле а поетски дале разлог свом

¹³ Вујачић, нав. дјело, 325-326.

¹⁴ У Бечу 1850.

останку међу нама. Није Његош писао овакве пјесме зато што није могао боље и друкчије. То барем знамо. Писао их је као дио својег државничког, господарског, послања и као прилагођен, подешен, упрошћен, разговор са својим ратницима и њиховим противницима.

УСКОЦИ У ОГЛЕДАЛУ СРПСКОМ

Досадашње казивање само каже да није могло бити Његошевог *Огледала српског*, што га је приредио 1845, одмах послје *Луче*, мало прије *Вијенца*, између два најбоља своја дјела, као мост са свакодневним мукама у сировој историји и као предах од високих значења, као наставак сталног разумијевања оног што је слушао око себе, из главе цијела народа, како би рекао, књига десетерачких пјесама са различитих мјеста, од више пјевача, гдје је понешто његово, гдје је понека његова пјесма у цјелини, о бојевима са Турцима у вијек и по, с почетка осамнаестог вијека до објављивања *Огледала* у Београду 1846. године, није, доиста, могла бити таква књига без пјесама о црногорским Ускоцима. Заиста, у *Огледалу српском*,¹⁵ које окупља шездесет и једну пјесму о разним ратним догађањима у Црној Гори и у Србији, намјерно тако, да се покаже како се лакше и како се боље побјеђује исти и заједнички непријатељ, у таквом Његошевом избору налазе се три пјесме које можемо одвојити као причања што говоре о Ускоцима. Једна од њих, *Клоринда српска*,¹⁶ објављена као варијанта у збирци Симе Милутиновића Сарајлије под насловом *Ускоци*,¹⁷ којој је Његош дао име подстакнут спјевом *Ослобођени Јерусалим* Торквата Таса,¹⁸ стихом биљежи турски упад у Горњу Морачу, у лето 1795, казан и у књизи *Казивања старих Требјешана*, обиљежен издајом Пауна Хрнковића који је турске војнике провео кроз морачке кланце и ждријела, чиме се каже да су тамошњи турски путеви недоходи, завршава се стиховима:

„Још се клели Турци на погачу
да не војште нигда на Морачу!”¹⁹

Ипак, Турци су поново, али посљедњи пут, војштили на Морачу 1820. године. Предводио их је Ибро Делибаша, везирски изасланик, који је добио наређење да умири Горњу Морачу, Ускоке у њој и њихове пакости које су

¹⁵ Петар II Петровић Његош: *Огледало српско*, приредили Радосав Бошковић, Видо Латковић, Београд, 1974, белешке и објашњења Видо Латковић и Новак Килибарда, 485-618.

¹⁶ Исто, 198-203.

¹⁷ Исто, 550.

¹⁸ Исто.

¹⁹ Исто, 203.

окретале фесове на главама. Горњоморачани са својим сердаром Мијатом Дуловићем и војводом Мином Радовићем заједно са Ускоцима и њиховим капетаном Јакшом Гачанином, с Ровчанима, Бјелопавлићима и Пјешивцима што их је упутио Петар I Петровић, обавили су свој посао тако да је послјије те битке Морача трајно припојена Црној Гори, а пјесма о томе, *Бој на Морачи Горњој*,²⁰ у Његошевом избору, има финалну слику као рјечиту поенту:

„Србима се уморише руке
сијекући уз Рзачу Турке,
од Србаља мало ко погибе,
од Турака мало ко утече”.²¹

Пјесму *Освећа ускачка*,²² у *Озледалу српском*, према налазима историчара књижевности, у овом случају Слободана Калезића,²³ по свој прилици саставио је Његош или је његова главнина стихова у пјесми, што потврђује, још једном, Његошеву оданост Ускоцима и њиховим несмирљивим подвиженијима. Капетан ускачки Петар Вујачић погинуо је са седамнаест својих сабљаша и то је, према неким подацима, било 1830. године,²⁴ а освета коју је опјевао Његош дошла је четири године доцније, када су заједно, опет, Горњоморачани и ускачки предводници сачекали колашинске и никшићке Турке, под дурмиторском Ивицом, у Буковици, када је замијењен и Вујачић и остали који су од турске руке отишли. И тада су у окршај стигли Ровчани са Вучином Дурковићем, сердар Милета и поп Милутин Церовић са Тушињанима и архимандрит морачки Димитрије Радојевић, више јунак него свештеник, о коме је Ристо Ковијанић написао студију с наумом да покаже како је баш Радојевић а не други неко причестио војску и да је он Старац добри из спјева Ивана Мажуранића о Смаил-аги Ченгићу.²⁵

Оригиналноост редова у пјесми *Освећа ускачка* казује се редовно, од почетка до краја, а нарочито овдје:

„Што утече Мињи војеводи,
не утече Митру калуђеру,
што утече Митру калуђеру,

²⁰ Исто, 392-403.

²¹ Исто, 403.

²² Исто, 415-423.

²³ Исто, 603.

²⁴ Мирó Вуксановић: *Ускачки именик*, Два вијека Ускока, Београд, 1998, 81.

²⁵ Ристо Ковијанић: *Старац добри Мажуранићева сјева*, Зборник Матице српске за књижевност и језик, Нови Сад, књ. XII, св. 2, 1964, 205-243; књ. XIII, св. 2, 1965, 343-373; књ. XIV, св. 1, 1966, 87-133.

не утече Јакши буљубаши;
што утече Јакши буљубаши,
не утече Милети сердару;
посјекоше, нико не утече:
ево тридест главах на гомилу!”²⁶

Не дају Ускоку Туру Вујачићу да посијече Турчина. „Часнијем се крстом прекрстио” и отишао да прича „бруку и грдило” по Никшићу. Исти поступак Његош истиче у *Чардаку Алексића*:

„Ко се крсти крстом хришћанскијем
узимљу му свијетло оружје;
ко се крстом не шће прекрстити,
њега гађу пушком од образа,
а сијеку ножем од појаса”.²⁷

Опјевани Ускоци у *Огледалу српском* и у *Чардаку Алексића* људи су из „мјеста хајдучкога”, „силни јунаци”, „турковати не дају Турцима”, „баш од Лима до мора сланога”, „на чардаке суше турске главе”, „на крст побратими”, „соколови”, „соко тице”, „задобише мејдан на крајину”, „шићар дијелили”, „шенлук учинише”, „бране се огњем из пушака”, погађају „токе у прси широке”, пред њима „пролијећу коњи без Тураках”, за њиховим капетаном иде чета „све голога момка нежењена”, „скок скакаху”, „камен метакху”, „гађају нишан на биљегу”, „по сриједи два сива сокола”, вила им је „танахна” и кликује са планине Јаворја, њихова Љевишта су Огорелишта, иду „на Росуље сердаревој кули”,²⁸ а њихова су имена, по Његошевом избору, Алексићи, Мирко и Милош, Шундо Бајагић, Бућићи, Бошко, Мина (толико крупан да су га подругљиво звали Малиша) и Лука, Лека Вилић, Вујачићи, капетан Петар, Туро и Стеван, капетан Јакша Гачанин, Вуле Жижих, Лопушине (раније Јокановићи) сердар Беган, Драго и Марко, Сава Лакковић, Драго Пејовић, Јован Потураковић, Јаков Стрелица, Раде Таушан, Драго Тодоровић, поп Мићо Требјешанин, али међу њима нема Вука Лопушине, Мијата Котлице и других истакнутих Ускока јер су ратовали и гинули у сукобима који нијесу у Његошевим збиркама опјевани.²⁹

Међутим, у Његошевим пјесмама о Ускоцима упамћена су два лика жена: Плане Томашеве Драговић, Клоринде српске, родом од Крковића из

²⁶ *Огледало српско*, нав. изд., 421-422.

²⁷ *Пјесме*, нав. изд., 206.

²⁸ Сви наводи су из *Чардака Алексића, Клоринде српске, Боја на Морачи Горњој и Освеће ускочке*.

²⁹ *Миро Вуксановић*, нав. дјело, 78, 82-83.

Љевишта, ускочке одиве, која је пушком мртваг Зука Париповића убила Турчина када је на њу насрнуо, када је бранила малог сина којег су јој бацили у Морачу и свога мужа који је Зуково „срце изгорио”,³⁰ и лик друге жене, из чардака Мирка Алексића, из времена опсаде када су одсвакуд Турци ватре приждили, када су Ускоци учинили што су „вазда научили”, што није чудо:

„Но је чудо од те женске главе
што учини Ружа Лаковића:
у поћеру пошла за Турцима,
те с двојице скинула оружје.
То је теже свој турској крајини
но њихове посјечене главе!”³¹

И овдје, са оваквим стиховима, завршавамо казивање под темом Његош о Ускоцима, свјесни да смо посао обавили дотицањем, према властитим склоностима, повучени за језик тачним историјским догађајима и њиховим дурмиторисаним сликама, укрупњеним, дабоме, као да хоће на андске коте да се пењу, смишљене да кажу како их је к нама послао пјесник који је истовремено господар и владика, државно и вјерски у прочељу, понесен ускочким примјером храбрости, немирљивости и грабежом који има оправдање, јер отимају отето, јер силом узимају силом узето, да невјеру пребијају, да све поравнавају, правдом и правичношћу, нама наше а њима њихово, „да пребије Петра капетана, за његова Осман-барјактара, а остале једног за другога. Право није, ма лијека није!”³²

Miro VUKSANOVIĆ

PETAR II PETROVIĆ NJEGOŠ ET LES USKOCI

Résumé

Les Uskoci sont le plus jeune et le plus petit des tribus monténégrines, formés par l'arrivée des réfugiés de Trebjesa à Gornja Morača à la fin du XVIIIe siècle, et qui se sont installés aux villages de Strug, Malinsko et Sirovac. Les héros célèbres, y venus des régions différentes, sautaient dans les maisons turques, interceptaient et tuaient les Turcs et dévastaient leurs propriétés et leurs armes. Dans ses lettres adressées au vizir hérzégovien, Njegoš

³⁰ *Огледало српско*, нав. изд., 200-201.

³¹ *Пјесме*, нав. изд., 207.

³² *Огледало српско*, нав. изд., 423.

défendait les actions des Uskoci et, en accord avec les Drobnjaci, les Moračani et les Uskoci, il préparait l'assassinat de Smail Ćengić aga et de son escorte à Mljetičak en 1840. Dans le poème *Čardak Aleksića* (La Tour des Aleksitch) (Vienne, 1850) il a chanté la défense des Uskoci contre les Turcs en 1847. Dans *Ogledalo srpsko* (Le Miroir serbe) (Belgrade, 1846), Njegoš a inséré trois poèmes de plus qui chantaient les exploits des Uskoci. C'est le point de départ du texte qui révèle l'inclination de Petar II Petrović Njegoš pour les Uskoci de la partie norde de Monténégro.

PETAR II PETROVIĆ NJEKOŠ AND THE USKOKS

Summary

The Uskoks are the youngest and the smallest Montenegrin tribe originated from the Trebjesa refugees who had settled Gornja Morača at the end of the XVIII century, and from this place moved to Strug, Malinsko and Sirovac villages. Famous heroes, who had been jumping into Turkish houses, intercepted Turks, killed them and confiscated their properties and arms, came there from the different parts of the country. Njegoš supported these actions of the Uskoks in his letters to Herzegovinian vizier. Together with the people from Drobnjak, Morača, and the Uskoks Njegoš plotted assassination of Smail-aga Ćengić and his escort on Mljetičak in 1840. In the song *Čardak Aleksića* (The Aleksics' Tower) (Wien, 1850) he sang the praises of the Uskoks' defence against the Turks in 1847. In *Ogledalo srpsko* (The Serbian Mirror) (Belgrade, 1846) Njegoš also inserted three songs about the Uskoks' heroic deeds. This is the essence of the article that shows the affection of Petar II Petrović Njegoš for the Uskoks from the north part of Montenegro.